

Esbjerg
Kommune

FORORD

Landsbyplaner

Denne landsbyplan er én ud af i alt 20 landsbyplaner lavet for Esbjerg Kommunes større landsbyer.

Landsbyplanerne er et ønske Byrådet har haft om at få samlet alle de idéer og visioner, som man går med i landsbyerne, i en form for idékatalog, der fremover kan danne baggrund for en videre fysisk og æstetisk planlægning og udvikling af landsbyerne.

Det er meningen, at landsbyplanerne skal afspejle byernes udviklingsmuligheder på baggrund af det omgivende landskab, landsbyens kulturhistorie og særegne karaktertræk, så en fortsat udvikling kan ske i respekt for den enkelte landsbys helt særegne præg.

Landsbyplanerne rummer ønsker og forslag til større byudviklingsprojekter af en mere langvarig karakter, og mindre mere konkrete forskønnelsesprojekter som er lige til at gå til her og nu.

Der er ikke fra politisk side bundet en efterfølgende økonomi op på planerne til en realisering af de mange idéer, men man håber på, at landsbyerne selv med planerne i hånden mere målrettet kan søge om tilskud ved diverse fonde til en realisering af nogle af idéerne. Der er bagerst i planen oplistet nogle af de fonde, som man måske vil kunne ansøge om tilskud.

Det er et af hovedmålene med landsbyplanerne, at der hermed bliver sat mere fokus på de lokale styrker, herlighedsværdier og udviklingsmuligheder som ligger i Esbjerg Kommunes landsbyer, både for at øge interessen for landsbyerne blandt egne indbyggere som blandt kommen-

de tilflyttere, men også af hensyn til landsbyernes fortsatte fremtidige udvikling som selvstændige levedygtige samfund.

Landsbyplanens planmæssige konsekvenser

Landsbyplanerne er ikke et plandokument og har ingen direkte planmæssige eller politiske konsekvenser, men for de større og mere overordnede visioner er det tanken, at landsbyplanerne i kommunens videre langsigtede planlægning vil kunne tages op og indgå som konkrete forslag til de næste revideringer af kommuneplanen. For eksempel er der i planen peget på mulige byudviklingsområder, som ikke er med i den gældende kommuneplan. Om de så kommer med i senere kommuneplaner vil til den tid bero på en vurdering af blandt andet behovet for flere bolig- og erhvervsområder og om der er en sammenhæng imellem let adgang til offentlig transport, gode veje, jernbaner, skoler, butikker og om grundende har en så attraktiv beliggenhed, så de kan forventes solgt.

I forbindelse med kommende budgetlægninger og planlægningen af nye drifts- og anlægsgaver vil det også være helt naturligt fremover at se på, hvad der er foreslået i landsbyplanerne og om muligt tage højde for dette,

Landsbyplanens opbygning

Hver landsbyplan rummer først en analysedel, hvor landsbyens historie, en analyse af landskabet og særlige karaktertræk ved byen bliver beskrevet.

Derefter følger en samlet overordnet indsatsplan for byen, hvor udvalgte forslag til forbedringer og nye tiltag

præsenteres; og endelig til sidst er nogle, af Lokalrådet udpegede, indsatsområder nøjere og mere detaljeret beskrevet og visualiseret. Disse mere detaljerede forslag til indsatsområder er udformet, så de direkte bør kunne anvendes af landsbyen i en konkret ansøgningsammenhæng.

Bagerst i landsbyplanen findes bilag, der beskriver mulige bindinger i forhold til fredninger, naturbeskyttelsesloven og gældende kommuneplanbestemmelser samt en opgørelse over de støttemuligheder der kan have interesse, når der skal arbejdes videre med indsatsområderne. Endelig findes en samlet opstilling over alle de forslag og idéer, der kom til landsbyplanarbejdet under det indledende workshopmøde med alle interesserede. Denne liste kan være praktisk at have, når landsbyen fremover vil arbejde videre med byens fremtidige udvikling.

Landsbyplanerne er blevet til i et udviklingssamarbejde med den enkelte landsbys lokalråd, kommunale planlæggere fra Planafdelingen og Vej & Parkafdelingen samt eksterne konsulentvirksomheder.

INDHOLD

- 4 Historie
- 6 Karakteristik
- 8 Landskabsanalyse
- 10 Byanalyse
- 14 Indsatser
- 22 Beskyttet natur
- 24 Bindinger
- 26 Støttemuligheder
- 27 Notat fra workshop

Endrups følgegruppe bestod af:
Johannes Schmidt
Mogens Præst
Niels Erik Pedersen
Hartvig Vind Jensen
Karina Bang
Linda Kirkegård

Landsbyplanen for Endrup er udarbejdet af Esbjerg Kommune i et samarbejde med en følgegruppe bestående af borgere fra Endrup samt Helene Plet arkitekt maa og Ketner Olsen arkitekter ved arkitekt maa Christina Olsen.

Planen er påbegyndt i efteråret 2011 og vedtaget af Esbjerg Kommunes Byråd i 2013.

Endrup

LUFTFOTO: COWI

ENDRUP | LANDSBYPLAN

HISTORIE

Landsbyen er opstået omkring vandmøllen og kroen. Vandmøllen byggedes sidst i 1500-tallet som en nødvendig driftsbygning til herregården Endrupholm, og kroen byggedes i tilslutning til møllen som et resultat af mølledriften, da der var grundlag for krodrift når omegnens bønder skulle have malet korn.

Endrupholm Hovedgård blev oprettet 1580. Den nuværende hovedbygning er opført 1770-1804 og ligger uden for selve landsbyen. Den er skjult bag tæt træbevoksning og er ikke synlig fra nogen vinkler på de forskellige tilkørselsveje til landsbyen. Hovedgårdens avlsbygninger gik til ved en brand i 1913 og i 1914 solgtes den til Ribe Amts Udstykningsforening som udstykkede 400 af gårdens 550 tdr. land til bl.a. 9 husmandsbrug og en del villagrunde ved Endrup Bygade. Der blev 1919 indrettet afholdsrestaurant, og Endrupholm var i mange år et samlingssted med grundlovs møder og amts gymnastikstævner med op til 3000 deltagere. Den har således gennem tiden spillet en betydelig rolle som folkeligt mødested. Er nu indrettet til beboelse.

Vandmøllen har været i drift indtil 1949, fra 1927 med turbinedrift. Udover selve møllet blev der drevet handel med korn og foderstoffer. Efter ophør af mølledriften, blev der drevet dambrug (anlagt 1952-54) neden for stemmeværket, og i de allerseneeste år har området påkaldt sig interesse med et projekt for naturgenoprettelse med henblik på forbedring af leve- og yngleforskel for snæblen.

I 1884 oprettedes Endrup Andelsmejeri, hvor Endrupholm i første omgang holdt sig udenfor, men man har antagelig været med som andelshaver fra 1892. Mejeriet drives stadig som selvstændig virksomhed med hovedvægten på osteproduktion.

Den nyere del af Bygaden (29-49, 62-84 fra lige før Møllegårdsvej til den østlige indkørsel til byen) og ligeledes Vibækvej er bebygget med ældre villaer fra andelsbyens første tid. En del af disse er klassificeret som bevaringsværdige.

Endrups mest markante bygning er Endrup Kro, som nu drives som samlingshus af landsbyens foreninger. Den består af det gamle længehus langs Endrup Bygade og en

omkring 1920 i vinkel tilbygget festsal med en markant gav i imiteret barok. Man har gjort en del for at bibeholde det oprindelige gademiljø med brostensbelægning på kørebanen og pigsten på parkeringspladsen og langs bygningerne, således at pladsen udgør et samlet hele med et autentisk præg. Vandmøllen ved siden af kroen er i sin kerne tilbage fra 1500-tallet, men så stærkt ombygget, at huset fremstår yngre. Placeringen af vandhjul/turbinen er stadig synlig, mens dambruget har været nedlagt længe og er under omlægning til grønt område. Åløbet har tidligere nord for vejen udvidet sig til en sø og et vådområde med opstemning af hensyn til mølledriften. På tidlige fotos kan man se, at et bredt løb har passeret lige forbi mejeriet, der også har haft en opstemning, da det de første otte år benyttede vandkraft.

Sammenfattende viser Endrup Bygade tre relativt klare faser i udviklingen. Helt centralt Endrup Mølle og Endrup Kro som første fase. Dernæst kommer mejeriet til og medfører bygningen af villakvarteret langs Bygaden. Endelig i tredje fase af udviklingen følger parcelhusbyggeriet, der lægger sig langs Endrup Bygade med en række på vestsiden og dermed udsyn over markerne gennem haverne, og et tættere parcelhuskvarter på østsiden. Bebyggelsens opdeling i klart adskilte faser har bevaret det oprindelige udtryk af de ældste dele af landsbyen.

Kilder:

Trap Danmark, 5. udg. 1965
Kulturhistorien i planlægningen, arbejdsrapport fra 1998.
Pilotprojekt Vest. Emnebeskrivelser.
www.historiskatlas.dk
www.ribewiki.dk
www.endrupmøllekro.dk
Kristian Lauridsen: Fra det gamle Endrup
Endrup/Vester Nykirke Sognearkiv

Fra det gamle Endrup

Det er nu ret ofte jeg tager en cykeltur til Endrup by, og dermed vender hjem til min barndomsgade. Også når tankerne om barndomshjemmet, møllen, kroen og slusen ved møllen får minderne til at vælte frem; men det er nu også et fast samtaleemne når vennekredsen er samlet. Jeg blev født i 1915 på Endrup Kro.

Barndomshjemmet og møllen har altid betydet meget for mig. Mine forældre, Sofie og Jens Lauridsen, var forpagtere af både møllen og kroen. Far forpagtede møllen 1908 og da mine forældre blev gift i 1910, forpagtede de også kroen, som de drev indtil 1927, hvor de købte en gård nær Endrup. Min far fik livsvarig spiritusbevilling. Det var noget alle kromænd fik, når de havde haft bevilling i 5 år, og der ikke havde været problemer. Og som på alle andre kroer, var der også på Endrup Kro et boskammer. Her kunne landevejens færende svende få lov at overnatte 2 nætter i træk. Og i den tid kørte de rundt i sognet (Vester Nykirke), med deres trillebør, for at slibe knive og sakse, hvorefter turen gik til næste sogn og kro.

Det var nogle interessante og bestemt arbejdsfyldte år, men også nogle strenge år, for familien i såvel møllen som på kroen. De to steder betød som sagt meget for mig.

Det var en spændende tid, med mange oplevelser for os drenge i byen, med stemmeværket ved møllen og mejeriet, og de mennesker der var tilknyttet møllen og kroen, og dem som kom dertil, og de var mange hver dag.

Jo! Endrup var, set med vore øjne, en stor by. Der var jo alt. Der var brugs, smedje, skomager, mejeriet m.m. Det var en rigtig by. Ja, vi drenge var enige om, at vor by ville "bliv novet så stur".

Det var altid travlhed, folk kom på indkøb og transporten var i langt de fleste tilfælde med hest og vogn. Der blev også afleveret grise i en opsamlingsstald ved kroen, og derfra blev de videregivet til slagteriet i Esbjerg, så staldkarlen var travlt beskæftiget dagen igennem i såvel møllen, som for kroens gæster. Folk kom langvejs fra for at få deres korn malet, og det var staldkarlen, der tog sig af hestene, når kornet var afleveret på møllen, og de blev opstaldet i kroens hestestald.

Så håbede landmændene, at der var travlhed på møllen, for ventetiden blev på bedste måde udnyttet i krostuen. Her var der noget at spise og kaffe og punch var klar til de ventende, og det var gratis, for det var indregnet i prisen for malingen af kornet, for dem der skulle vente. De fleste nød da også et par genstande mere, for en dag til møllen betød også, at der var hygge, at der var en munter stemning, og at man fik en snak med andre landmænd, for dengang fik man de fleste nyheder ved mund til mund metoden. Nu var det ikke blot folk fra Endrup, der kom til møllen. De kom fra Skads, Jerne og fra Vejrup var der 46 kunder, der kom til Endrup mølle, for en mølletur var en oplevelse. De sidste nyheder kom med hjem til familien, og i nogle tilfælde fik "lillemor" også en mand i strålende humør hjem.

Efterhånden fik landmændene selv værner på gårdene, og omkring 1922 ophørte så denne del af virksomheden.

Landevejen (nr. 1 mellem Esbjerg og København) gik gennem Endrup. Da broen ved møllen skulle fornyes i 1927, kom der en flok brobyggere fra Sjælland. De byggede en træbro, over åen, der blev lagt nogle sveller, og der blev al færdsel over åen afviklet indtil den nuværende bro var færdig. I 1937 blev vejen lagt uden om Endrup.

Kristian Nielsen var ejer af gården, Bygaden 84, og til gården var der et stort areal med grus og sand. Her startede han med levering af sand og grus til vejbyggeri m.m. Siden startede han Dansk Dammann Asfalt. De mange sten blev hugget til skærver, og som trækraft blev der brugt et lokomobil. Et genstridigt bæst at få i gang, men Niels var manden der forstod sig på de ting. Han hed egentlig Nielsen til efternavn, men det var kun de få, der vidste. Han gik altid under navnet store Niels. Han blev staldkarl på Endrup kro.

Ved Endrup Mølle blev der anlagt et dambrug i årene 1954-56. Det var autoforhandler K.S. Kristensen, Esbjerg, der købte møllen og stemmeværket og dermed retten til at regulere vandstanden i åen. En del landmænd i området, var interesseret i sænkning af vandstanden i åen, for at få en bedre udnyttelse af de enge, der ligger ned til Sneum Å. Det fik de ikke meget ud af, for retten til opstemning tilhørte jo møllen.

Jo! Meget er forandret her i min barndomsgade. Nu er der ingen lyde fra mælke vogne på jernhjul hen over de toppede brosten. Og parkeringspladsen foran kroen, er der ikke fyldt op med biler, og ingen festklædte mennesker er på vej til fest på kroen. Der er stille på møllen og der lyder ingen hammer slag mod armbolten i smedeforretningen. Ingen skrallen fra mælkejunger på mejeriet, men mejeriet er der heldigvis. Men stopper man op på broen over Sneum Å og lytter til vandets brusen, så er lyden den samme som dengang.

Og det er minderne også

Denne artikel er skrevet af Kristian Lauridsen og bragt i Lokalårbogen 1999

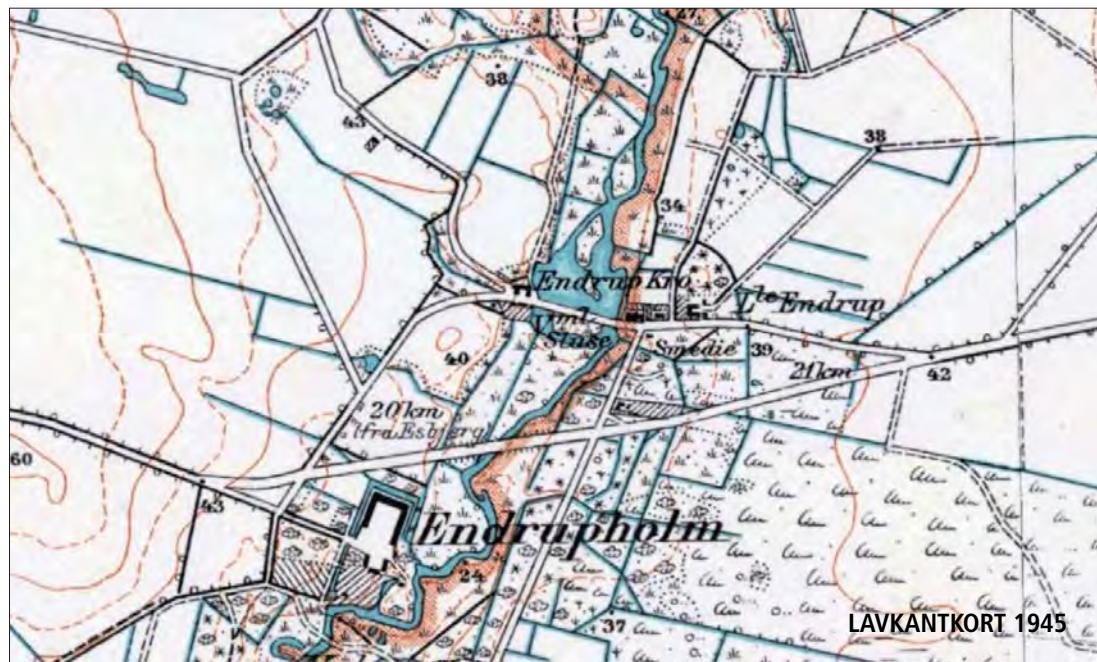
Endrupholm med den fredede hovedbygning og belægning

Bygaden i fugleperspektiv set fra sydvest. Luftfoto ca.1950
(Foto fra Endrup/Vester Nykirke Sognearkiv)

Tidligste foto af mejeriet efter 1884. Bemærk åløbet, der har været brugt til vandkraft (Foto fra Endrup/Vester Nykirke Sognearkiv)

LAVKANTKORT 1945

4 CM-KORT 1976

KARAKTERISTIK

Endrup ligger smukt i ådalen omkring Sneum Å. Det er meget karakteristisk med det frodige og skovrige miljø i ådalen, hvor Endrup putter sig som en lille idyllisk og rolig oase takket være, at man allerede i 1939 besluttede at flytte hovedvej A1 udenom Endrup.

På Endrup By's hjemmeside brander landsbyen sig med følgende: "Byen som har bevaret sin idyl".

Uden hovedgården Endrupholm bestod Endrup ikke, som vi ser den i dag. Endrupholm ligger afskåret fra landsbyen af hovedvej A1, men den ligger midt i Sneum Ådal som et meget bevaringsværdig kulturmiljø. Endrupholm er privat-ejet og ikke offentligt tilgængelig.

Der ligger ikke en kirke i Endrup, men Vestre Nykirke hører til Endrup. Kirken er en herregårdskirke, der er bygget på grund af Endrupholm.

Miljøet omkring åen med mejeriet, smedjen, den ældre villabebyggelse og den gamle landevej, udgør et meget fint og velbevaret andelsmiljø, men også et miljø, der med kroen og vandkraftturbinen, og ikke mindst hovedgården syd for landevejen, afspejler en historisk udvikling omkring åens potentiale.

Endrup Andelsmejeri, der er verdens ældste fungerende, har altid været en vigtig del af landsbyens identitet. Mejeriet ejes fortsat af 16 lokale gårde.

Bygaden er ryggraden i landsbyen. Her ligger der gårde og ældre villaer samt landsbyens tre sociale rum ved mejeriet, kroen og den gamle købmand. Det er også herfra, langs den sydvestlige del, at landsbyen har udvidet sig med et typisk villakvarter, som man kender det fra forstæderne og mange andre landsbyer.

Ved Møllegårdsvej – i overgangen til det åbne landskab – ligger klubhus, boldbaner og en legeplads samt et rekreativt område.

Der er ikke udlagt erhvervsområder, men en stor del af

landsbyen er blandede boligområder, hvor der udover mejeriet ligger reklamefirma, blomsterdesign, frisør, byggefirma, malerfirma, autoværksted m.v. Endrup har et selvstændigt vandværk, der forsyner Endrup og oplandet.

Børnene går i Grimstrup Skole til og med 6. klasse, derefter går de i skole i Bramming. Der er dagpleje og børnehave i Grimstrup.

Der er ca. 200 indbyggere i Endrup.

Der er 7 km til Bramming og 24 km til Esbjerg.

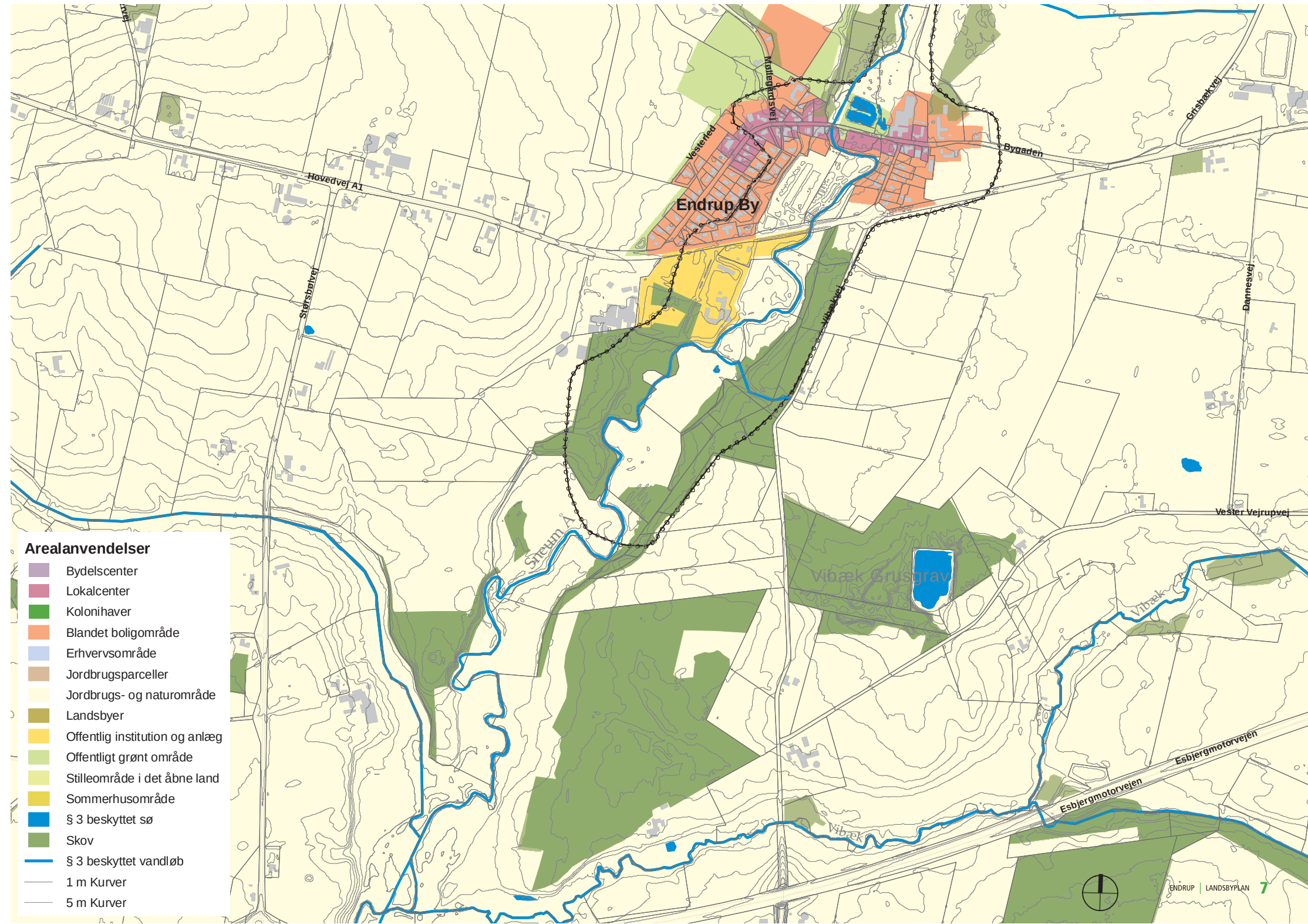
Endrup er en aktiv landsby med flere fælles landsbyarrangementer i løbet af året. Der er flere foreninger som borgerforening, "Samlingsstedet", Idrætsforeningen, Edrup/Vestre Nykirke lokalarkiv samt menighedsråd og Venstre.

Stemmingsbilleder fra Endrup

Arealanvendelser

- Bydelscenter
- Lokalcenter
- Kolonihaver
- Blandet boligområde
- Erhvervsområde
- Jordbrugsparceller
- Jordbrugs- og naturområde
- Landsbyer
- Offentlig institution og anlæg
- Offentligt grønt område
- Stilleområde i det åbne land
- Sommerhusområde
- § 3 beskyttet sø
- Skov
- § 3 beskyttet vandløb
- 1 m Kurver
- 5 m Kurver

LANDSKABSANALYSE

Det fantastiske syn fra Endrupholm ud over moselandskabet omkring Sneum Å

Endrup ligger smukt placeret i landskabet omkring Sneum Å. Overordnet ligger Landsbyen "pakket ind" i den meget frodige bevoksning med store træer – en skøn oase.

Ådalen omkring Sneum Å ligger syd for hovedvejen som et fantastisk indrammet sceneri med den snoede å, i moselandskabet med spredt bevoksning omkring. Nord for hovedvejen ligger ålands-kabet som et tæt tilgroet engområde – dog ligger det nedlagte dambrug hen som et åbent område, hvor der er indkig til landsbyen fra hovedvejen.

De dyrkede marker udgør størstedelen af landskabet omkring ådalen og er kendetegnet ved rektangulære felter med lige hegn og diger – et mosaiklandskab.

Landskabet vest for ådalen ligger med svage bølgeformede bevægelser i form af små sandede bakkeøer. Det højeste

Beskyttet natur

Skoven langs ålands-kabet omkring Endrup Holm er fredsskov

Vandløb og søer er §3 beskyttet. Sneum er både §3 beskyttet og omfattet af åbeskyttelseslinjen langs hele åen.

Der er store arealer langs Sneum å der udgør mose og eng, og flere områder er udpeget til internationalt naturbeskyttelsesområde.

Læs mere herom i kapitlet "Beskyttet natur" bagerst i landsbyplanen

punkt er på 25 m over havet, og herfra falder terrænet jævnt ned mod Sneum Å med en højdeforskel på ca. 15 m. Landskabet øst for ådalen er et mere fladt landskab.

De karakteristiske hegn og diger er vigtige for oplevelsen af landskabet. De gennemskærer området i forskellige retninger, og vidner om tidligere tiders udstykningsformer. Hegnene er både løv- og nåletræer, der nogle steder er flotte og intakte og andre steder spredte og hullede. Hegnene er vigtige vildtkorridorer i det ellers meget intensivt dyrkede landskab.

På trods af de mange hegn åbner landskabet nord for hovedvejen sig fint op, vest for ådalen, så der er et åbent og ubrudt kig mod Endrups grønne "væg". Ligeledes nord for hovedvejen, øst for Endrup – også her er der et åbent kig ud over det flade landskab og ind mod Endrups grønne "vægge".

Sneum Å har tilløb fra flere mindre vandløb, bl.a. Vibæk og omkring ådalen ligger også et par små søer. Vandløb og søer udgør sænkninger og lavpunkter i landskabet, og de er med til at præge det med deres høje bevoksning og udyrkede områder.

Vest for ådalen ligger mange af gårdene som grønne øer mellem hegnene i det dyrkede landskab – et smukt indslag, der bryder flader og linjer i landskabet.

Endrup set fra øst. Landsbyen ligger pakket ind i den høje og tætte bevoksning i ådalen langs Sneum Å

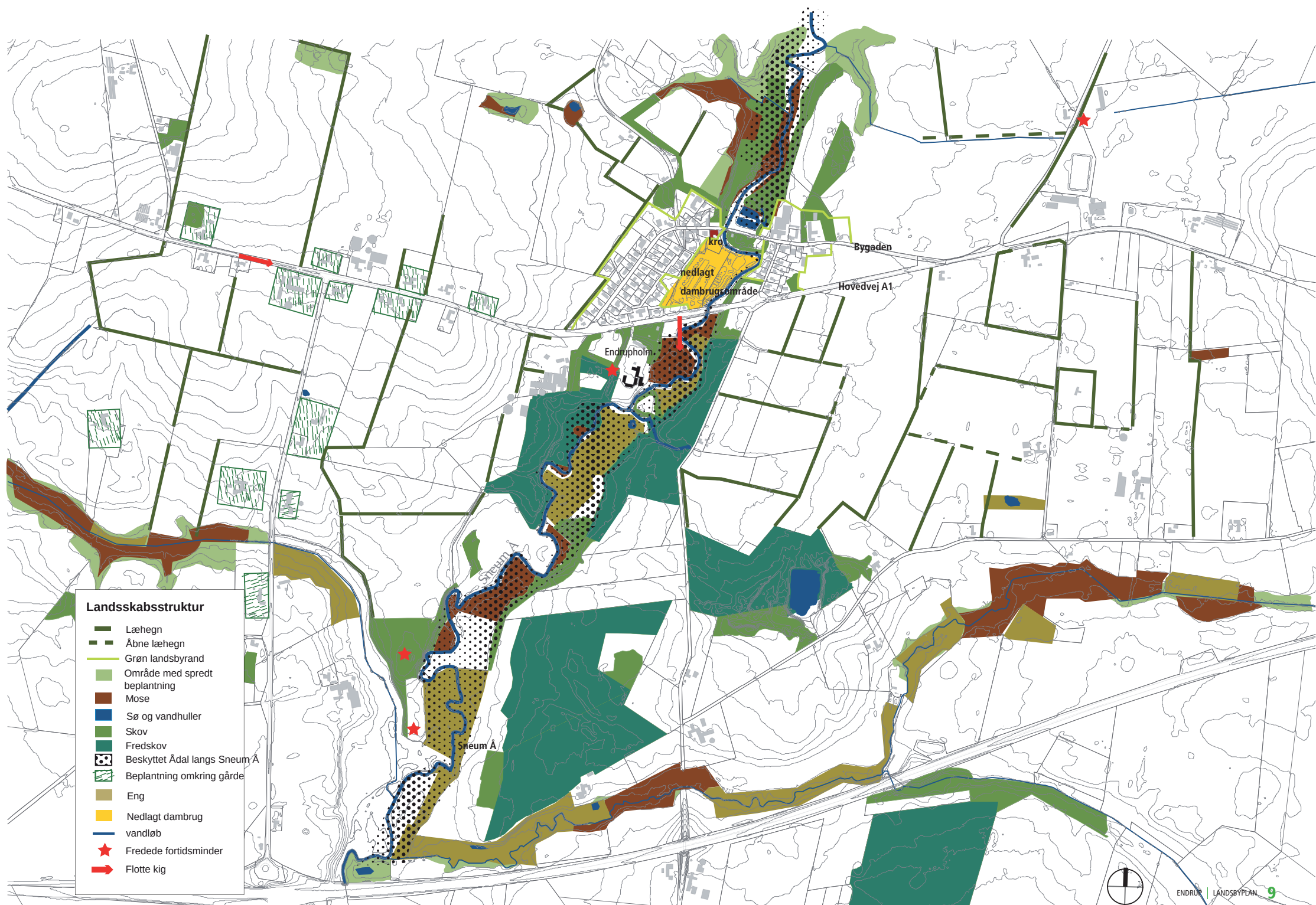
Ålands-kabet syd for Endrup med mose og spredt bevoksning indrammes af den høje kant af skov – ren poesi

Vest for Endrup danner et mosaik af både sammenhængende og brudte læhegn fine rum i det dyrkede landskab

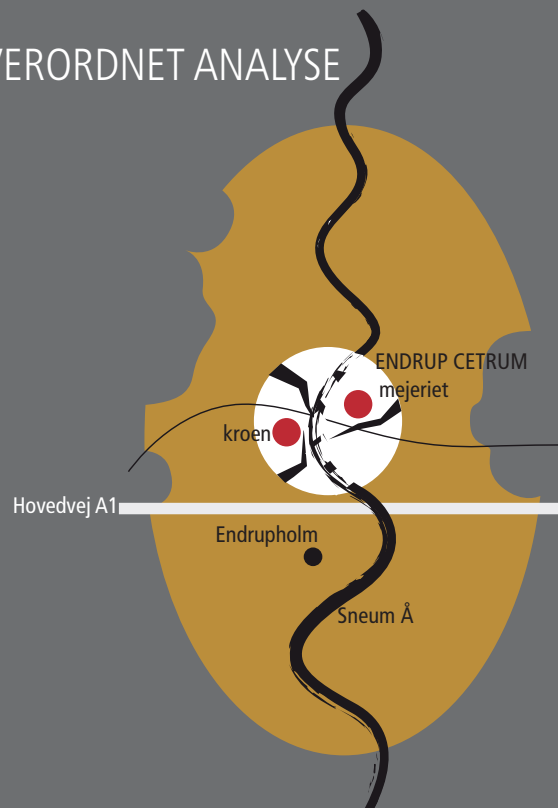

Nord for Endrup er der tæt bevoksning med engkarakter helt ned til Sneum Å

BYANALYSE

OVERORDNET ANALYSE

Endrup ligger som blommen i et guldæg - en idyllisk landsby med den smukke natur omkring Sneum Å, der løber helt ind og gennem landsbyen som det træk, der giver Endrup en særlig sjæl.

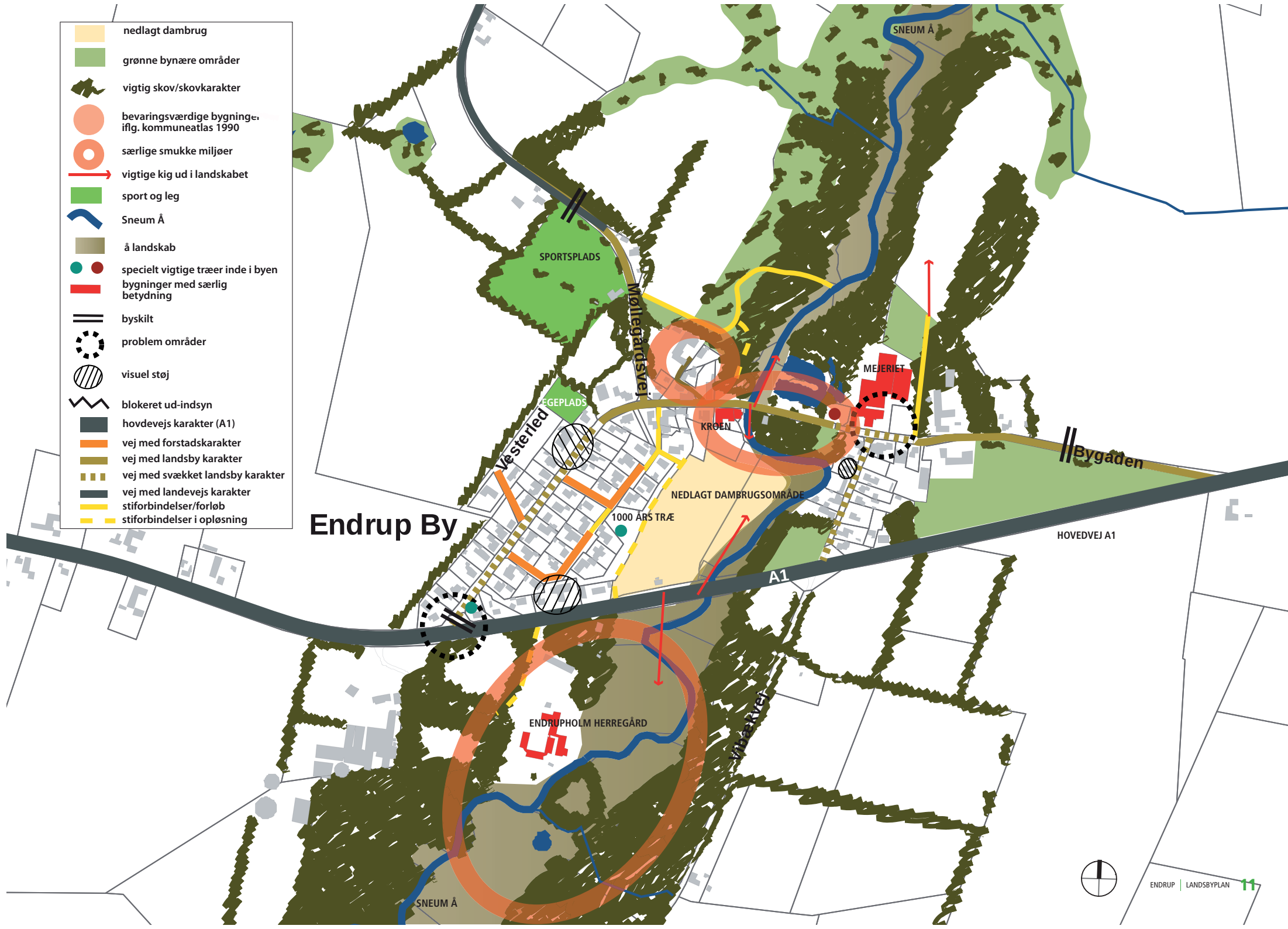
På den sydlige side af Hovedvej A1 ligger herregården Endrupholm som et unikt kulturhistorisk miljø, der skabte grundlaget for Endrups eksistens som landsby. På den nordlige side af Hovedvej A1 ligger Endrup med et idylliske og kulturhistorisk bevaringsværdigt miljø centeret omkring Endrup Mølle Kro, møllen, åen og mejeriet. Men ægget er krakkeleret, der er steder, der er præget af forfald, og flere steder mangler der beplantning omkring landsbyen til at styrke den grønne indramning.

Den smukke brostensbelægning på Kropladsen ved Endrup Mølle Kro med laden i baggrunden

Sneum Å fra broen i Endrup. Beplantningen er tæt og giver en frodig karakter

Infrastruktur

Veje

Bygaden
Ved ankomsten fra øst har gaden en smuk landsbykarakter med ukantet asfaltvej uden midterstriber, græsrabatter, store træer der læner sig ind over vejrummet, åbne gårdspladser mod vejen, brostenstov ved kroen samt en strækning med fortove og forhaver med åben karakter ind mod de gamle huse.
Dog er landsbykarakteren svækket omkring krydset ved Endrup Andelsmejeri/Vibækvej, hvor området har en meget åben og gold karakter uden træer, og hvor skalaen i rummet ikke matcher landsbyen.
I svinget efter Møllegårdsvej skifter Bygaden karakter, og den fremstår som en forstadslignende vej med en svækket landsbykarakter, der ikke hænger sammen med den øvrige landsby. Vejen har et bredt profil som en bred vej med kantsten, fortove og græsrabat med træer. Træerne er for små i forhold til rummets proportioner, og vejens huse lukker af med hække mod vejen samtidig med, at der er langt færre store træer i haverne, end i den gamle landsbydel.
Hvor Bygaden munder ud i Hovedvej A1, er der meget åbent og mangel på landsystemning. Området signalerer ikke, at det er indgangen til en idyllisk landsby og mange suser forbi uden at opdage landsbyen.

Møllegårdsvej
Vejen har landsbykarakter med en fin grøn identitet. Der er problemer med, at der køres for stærkt på vejen.

Vibækvej
Vejen har en svækket landsbykarakter, da fortovet på vestsiden flere steder flyder sammen med private arealer med belægning. Østsiden har forhaver og store træer, hvilket styrker oplevelsen af vejrummet.

Villaveje
Villavejene har typisk forstadskarakter med villaer gemt bag høje hække.

Stier

Generelt er der ikke sammenhængende stier i Endrup eller fra Endrup og ud i landskabet, hvilket er besynderligt taget i betragtning af, at der er så fine naturkvaliteter i og omkring landsbyen.

Kirkesti.
Den gamle kirkesti udspringer ved Hovedvej A1/Vibækvej og løber sydpå gennem skoven langs Sneum Å. Stien er delvist oppløjet og ufremkommelig, og den stopper uden sammenhæng med andre stier/markveje.

Belysning

Generelt matcher hverken mastehøjde eller armaturer landsbyidentiteten. Masterne er for høje i forhold til landsbyens skala, hvilket signalerer omfartsvej. Armaturhoveder er i et design, der ikke passer ind i landsbymiljøet.

Grøn struktur og rekreative områder

Området langs Sneum Å
Området langs Sneum Å, der ligger nord for Bygaden, fremstår meget tæt og frodigt. Der var oprindeligt en stiforbindelse langs åen.

Møllegårdens jord - privat grønt område

Møllegårdens jord ligger omgivet af den tætte plantning ned til åen, men træroer og trapper er defekte, så forbindelsen til åen er ufremkommelig. Det grønne område fremstår med klippede græsstier, smukke plejede solitære træer og opholdspladser. Ærgerligt for området, at der ikke er en sti direkte fra landsbyens centrum. Der er derimod en fin stiforbindelse fra Møllegårdsvej overfor sportspladsen. Området er privat, men tillader offentlig adgang.

Legeplads

Legepladsen ligger i tilknytning til Bygaden med indgang ved frisøren (tidligere købmand). Området er indrammet af læhegn, så der er et fint afgrænset rum til leg for de mindre børn samt ophold med borde og bænke. Der er problemer med fugtig bund i området. Området ligger meget gemt, og der er ingen videre forbindelser til sportspladsen, hvilket vil være naturligt.

Nedlagt dambrug og 1000 års træ

Esbjerg Kommune er igang med udarbejdelse af en plan for området til et rekreativt område. I dag fremstår arealet tomt og uplejet.
I tilknytning til det nedlagte dambrugsområde ligger der et lille offentligt grønt område med klippet græs og et egetræ, der kaldes 1000 års træet.

Endrupholm og landskabet omkring

Endrupholm og landskabet omkring er et helt unikt kulturhistorisk miljø, der er kimen til Endrup. Herregården er privatejet, og der er lukket for offentlig adgang. Læs mere under landskabsanalysen.

Landsbyens rum og inventar

Generelt er Endrup en meget grøn landsby – indrammet af skoven, der løber helt ind i landsbyen, og i den gamle del er det de store træer i haverne, der understreger og bygger videre på den grønne karakter, så den gamle del af Endrup samlet fremstår som en grøn landsby.

Centrum

Centrum I Endrup udgør et særligt smukt kulturhistorisk landsbymiljø med kroen, møllen, laden og det brostensbelagte areal, åen og søen samt de hvide steler langs den ukantede asfaltvej. Det er her den særlige landsbysjæl I Endrup er tilstede. Både kro, lade og mølle trænger til at blive renoveret, og ved brostenspladsen er der placeret et tilfældigt hegn til af skærme mod affald i forbindelse med det lille græsklædte opholdsområde med granitskulpturen. Rækværk ved Sneum Å er af nyere dato og ikke tilpasset det historiske miljø.

Mejerikrydset

Mejerikrydset er et problemområde, hvor landsbyen falder fra hinanden. Der er for store belægningsflader og grusrabatter samt for få træer til at matche den ellers fine skala og karakter omkring området. Mejeriet består ud over det store bygningsværk også af et fint hus, hvor den store blodbøg står smukt på plænen og bidrager til det samlede indtryk af en landsby med grøn karakter.

Landsbyniche

Bygaden slår en lille afstikker mod nord lige vest for brostenspladsen ved kroen. Det er et helt særligt landsbymiljø, der ligger her med en ukantet asfaltvej med grusrabatter, der går over i en snoet grusvej med græs-rabatter, der løber videre over i grusindkørsel med en allé mod en gård, hus med en smuk hæk, garager m.m.

Sportsplads

Sportspladsen er et fint grøn rum, indrammet af læhegn, i udkanten af landsbyen. Der er et lille klubhus på grunden.

Der er for tiden ingen fodboldaktivitet på sportspladsen, men den bruges som krocketbane. Der er ingen opholdsmuligheder på arealet.

Inventar

Der er ikke meget inventar i landsbyens rum. Der findes kun få borde og bænke ved legepladsen, plænen ved brostenspladsen og få andre steder.

Visuel støj

Visuel støj er steder som f.eks. forhaver med en meget åben skarakter med grus/belægningssten uden træer, eller steder der roder med forskellige materialer. Visuel støj kan der rettes op på med en aktiv indsats og få midler. Enkelte ejendomme i Endrup har denne benævnelse.

Bygningskulturen

Endrupholm, kroen, møllebygningen, smedjen og Endrup Andelsmejeri er de kulturhistoriske bygninger i landsbyen. Kroen og Endrupholm har stor bevaringsværdi. Smedjen og møllen er bevaringsværdige af kulturhistoriske hensyn. Endrup Andelsmejeri er en vigtig del af landsbyens kulturhistorie. Bygningskomplekset er meget sammensat. Den gamle rødstensvilla ved Bygaden er bevaringsværdig.

I den gamle del af Endrup ligger der flere gårde og ældre villaer, der er bevaringsværdige – nogle er fint renoverede, men en del fremstår med vinduer og tagbeklædning, der stilmæssigt ikke passer til den oprindelige bygningsarkitektur.

Erhverv

Endrup Andelsmejeri er et stort aktiv for landsbyen, og den er samtidig meget markant i landsbyens rum dels på grund af det store bygningskompleks og dels på grund af den trafik, der er til virksomheden. Det meget åbne forareal med asfalt sprænger landsbyskalaen og virker meget goldt. Der er flere småerhverv i landsbyen, og de fleste falder pænt ind i landsbyens skala.

Snæbelprojekt

Sneum Å indgår i et af Naturstyrelsens større naturgenopretningsprojekter, der skal sikre den meget truede Snæbel bedre levevilkår.
Stemmeværket ved Endrup Mølle forhindrer i dag snæbelen's og mange andre fisk's videre opgang i Sneum Å. Dambruget blev opkøbt af Bramming Kommune. Med økonomisk støtte fra Sydvestjysk Sportsfiskerforening opkøbte Naturstyrelsen samtidigt opstemningsretten og foderkvoten. Snæbelprojektet gennemføres i et samarbejde mellem Naturstyrelsen og Esbjerg Kommune, hvor Naturstyrelsen er ansvarlig for vandløbsdelen og kommunen for det tidligere dambrugsareal.

Bindinger

Sneum Å er §3 beskyttet vandløb og fiskesøen er §3 beskyttet sø.

Hele den gamle del af Endrup og syd for Endrupholm er udpeget som bevaringsværdigt miljø.

Der ligger flerebemærkelsesværdigt lange og sammenhængende jord- og stendiger i landskabet omkring landsbyen.

Der ligger flere store landbrug omkring Endrup, der er omfattet med lugtgeneafstand til samlet bebyggelse og byzone.

Læs mere herom i kapitlet "Bindinger" side 24

Endrup er meget sårbar i forhold til, at det er så lidt, der skal til at forstyrre dette særlige landsbymiljø.

De tre særlige indsatsområder er valgt ud fra, at de ved få indgreb kan være med til at styrke landsbyens miljø og grønne identitet samtidig med, at de kan danne rammen om sociale mødesteder. Stederne er området ved Endrup Mølle Kro (A), omkring Endrup Andelsmejeri i krydset Bygaden/Vibækvej (B) samt Frisørpladsen i Bygaden (C). Derudover er der udarbejdet skitser for Dambrugsområdet på baggrund af Esbjerg Kommunes materiale (D). Ud over disse beskrives nedenfor de øvrige vigtige indsatser, som landsbyen kan forbedres/forskønnes med. I arbejdet med indsatserne har det været målet, at arbejde bevidst med at samle landsbyen, så den fremstår som en helhed med et enkelt udtryk og samtidig er økonomisk realistisk at gennemføre.

Generelle indsatser

Trafik

Landsbyporte og hævede flader
Hovedvej A1 er en stor barriere i forhold til adgang til naturen på sydsiden af vejen. Derfor anbefales det, at etablere landsbybyporte ude ved Hovedvej A1, så der i forbindelse med byportene etableres hævede flader. Det vil sænke hastigheden på strækningen, og det vil være muligt trykt at passere Hovedvej A1.
Ved Bygaden mod øst og Møllegårdsvej vil der ligeledes blive etableret byporte med hævede flader. Byportene etableres med hævede flader, nye byskilte på lave mure og belysning.

Stisystemer

En række nye stisystemer i Endrup skal give borgerne mulighed for at bevæge sig i landsbynaturen og i åndskabet syd for Hovedvej A1. Som perler på en snor lægges der aktivitetspunkter og opholdsmuligheder med bænke på ruten, så stien giver mulighed for at møde andre, at motionere, at sidde og reflektere i naturen – bidrage med livskvalitet! Det er tanken, at der skal udarbejdes et kortmateriale med stitruer, der sættes op ved kroen, og hvor der ellers er et behov.

Endrupstien

Endrupstien er den sti, der binder landsbyen sammen og

giver mulighed for at bevæge sig i det nære åndskab. Fra Bygaden løber stien ind gennem legepladsen, frem til sportspladsen, videre rundt til kælkebakken og Møllegårdens jord med mulighed for at krydse åen for at ende øst for mejeriet og herfra videre at kunne bevæge sig rundt i dambrugsområdet, hvorfra der er adgang videre til Åstien syd for Hovedvej A 1 og tilbage mod Bygaden. Der er også adgang til stien fra Kropladsen.

Åstien

Åstien løber syd for Hovedvej A 1 og etableres som en klippet græssti. Tanken er, at man på sigt skal kunne bevæge sig langs Sneum Å til Vadehavet. Stien er også tænkt som ridesti.

Cykelstier

Der er et stort ønske i landsbyen om at blive koblet på Grimstup og Vejrup med cykelstier bl.a. af hensyn til landsbyens skolebørn. Derudover er der et ønske om cykelstier langs Storbølsvej fra hovedvejen til rundkørslen.

Bygaden

Bygaden har forskellige karakterer. I den gamle bydel af Bygaden er det vigtigt at fokusere på at genskabe græspartier, hvor der i dag er grus. Græsset styrker landsbydyllen og skaber en helhed. Gruset skaber et goldt udtryk, der ikke hører landsbymiljøet til. Der kan også sættes hvide steler op i græsrabatten (nytolkning af de gamle ved kroen).
I den nye bydel kan Bygaden forskønnes ved at plante nye træer, der får lov til at stå som store fuldkronede træer. Der kan plantes både ahorn, eg, lind og bog, så der opstår en variation. Ligeledes kan det være fint, at de ikke står som en allé, men i forskellig rytme gennem vejrummet, hvilket kan give en særlig landsystemning.

Beplantning

For at fuldende den grønne struktur, hvor landskabet tager fat og rammer Endrup ind med beplantning, tilplantes et mindre område med skovkarakter vest for Vestereng

Ny boligudstyknin

Det nye område til boligudstyknin ligger overfor boldbanen ved Møllegårdsvej. Grunden afgrænses mod vest af nyplantet skov for at styrke det samlede træk med, at Endrup ligger indhyllt i skovplantning samtidig med, at det

skaber læ. Grundene udlægges som store grunde, hvor husene ligger omkring en snoet grusvej. Med disse grunde tilgodes de mennesker, der ønsker at flytte på landet for at få let adgang til naturen, have luft omkring sig og samtidig bo i en landsby.

Aktivitet

Boldbanen

Der spilles ikke klubfodbold på banen, men banen bruges i stedet til kroket. Der etableres et rum til ophold. Rummet kan bestå af en lille stenmølleplads med en lav beplantning af f.eks. Sargents æble omkring. Der kan placeres et par sortbejdsede borde/bænke samt en affaldsbeholder på pladsen.

Kælkebakke

Bakken ved Egebjerg ryddes for beplantning, så den igen kan virke som landsbyens kælkebakke.

Udforingsbane

I forbindelse med anlæg af de nye stisystemer er det tanken, at der undervejs etableres aktivitetspunkter med udfordrende aktiviteter. Inden stisystemet bliver etableret kan der startes med at etablere nogle aktivitetspunkter i eksisterende rammer som f.eks. lidt fitness og crossfit på legepladsen, armgang på boldbane, balanceaktiviteter ved 1000 års træet o.s.v.

Endrup Mølle Kro

Kroen er i gang med en større renovering med nyt stråtag og nye vinduer, og der er udarbejdet et forslag til at bygge til og forny kroen mod havesiden. Se under indsats B.

Turisme og overnatning

Det er landsbyens intention at satse på turisme som åturisme med lystfiskerturisme, cykelturisme, rideturisme og kanoturisme. I den forbindelse vil det være oplagt at skabe nye muligheder for overnatning som ved shelterne på dambrugsområdet, eller at kroen køber den hvide lade og etablerer små lejligheder eller værelser deri. Derudover vil det være oplagt med bed & breakfast hos private.

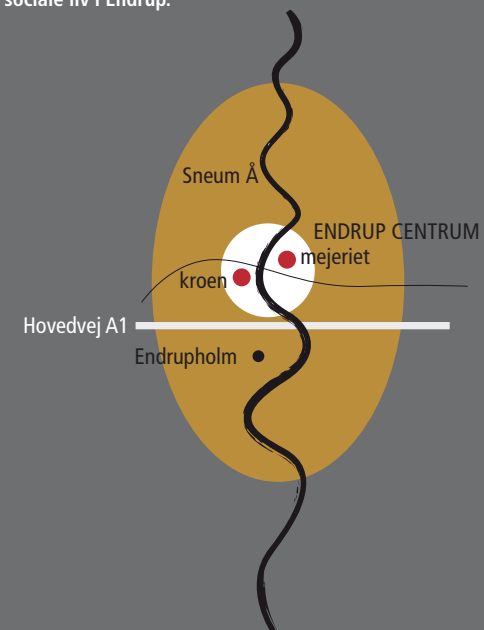
VISION

Endrup - landsbyen der ligger som blommen i et guldæg

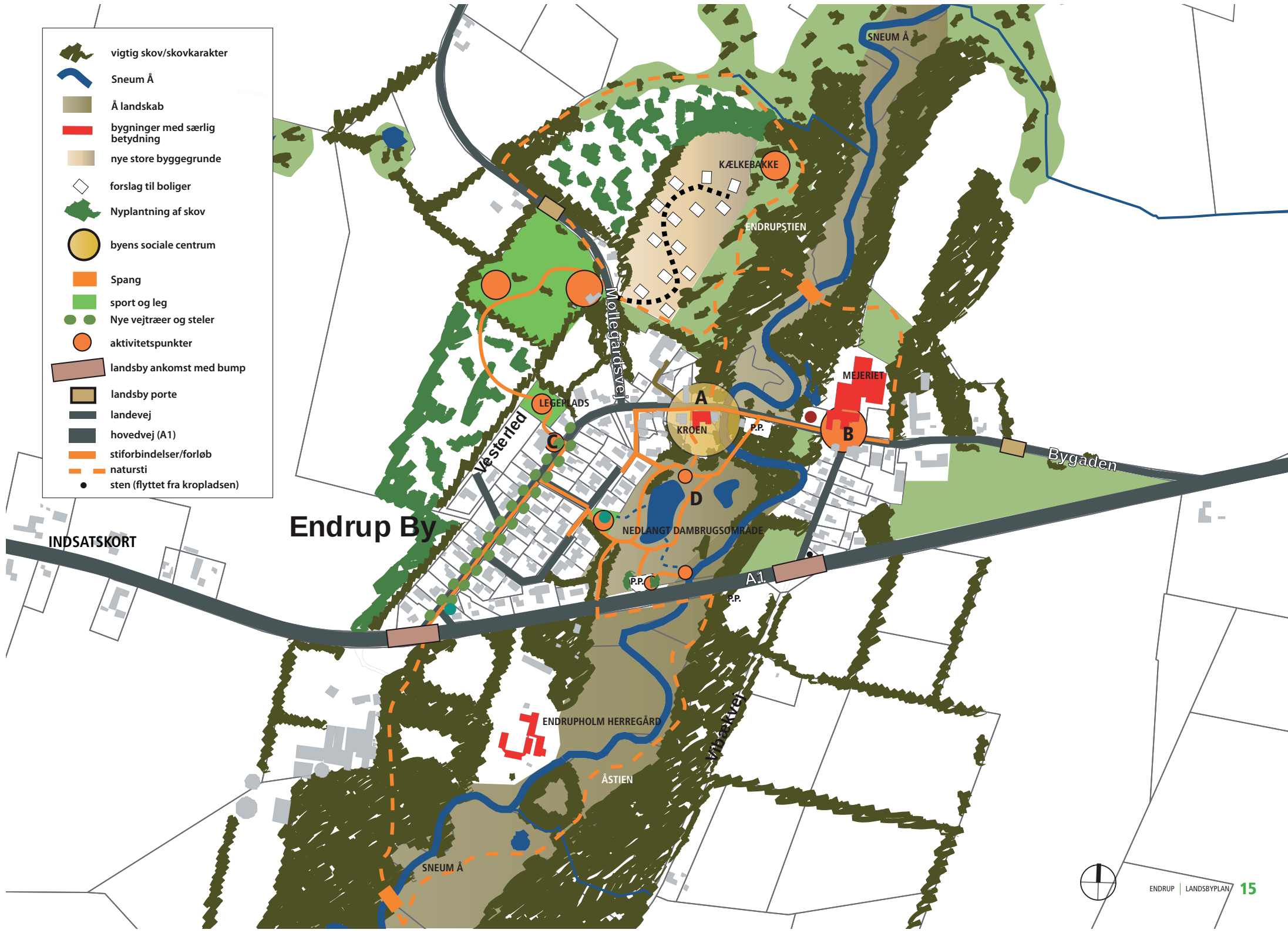
Der er visionen med enkle indgreb at fuldende Endrups grønne identitet via byforskønnelse og beplantning samtidig med at skabe mulighed for bevægelse i og omkring landsbyen!

Tiltag der understøtter visionen er

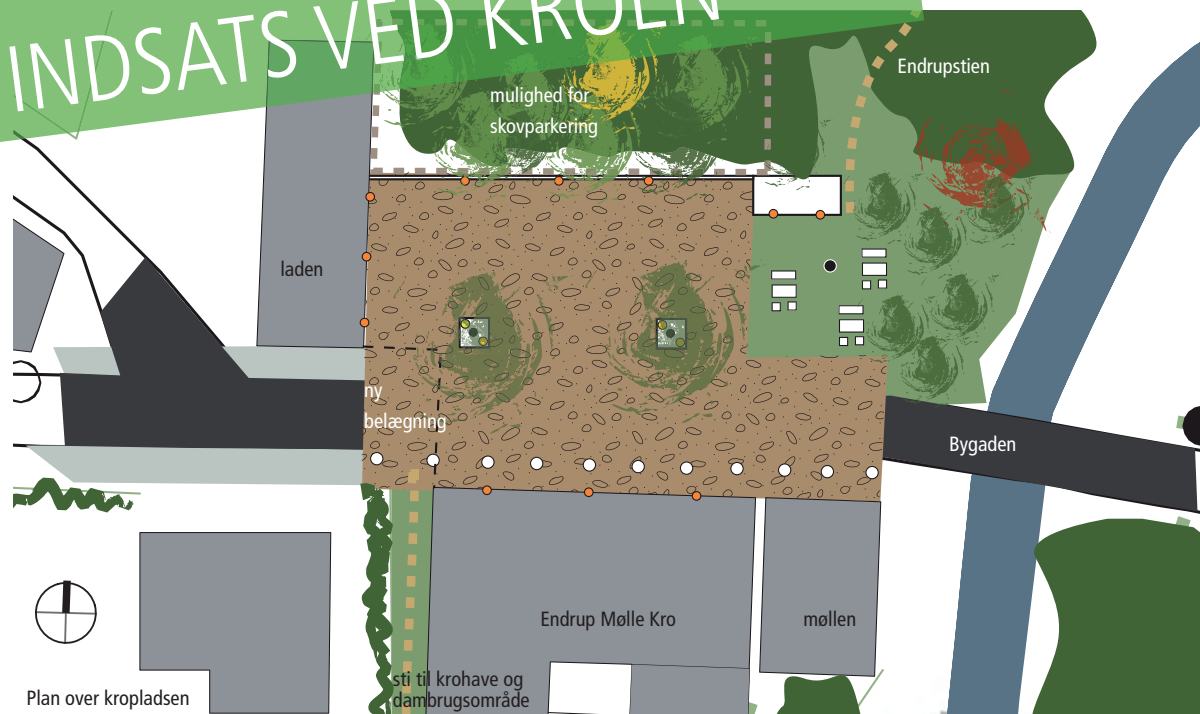
- at få styrket beplantningen omkring Endrup, så landskabet, der griber fat om landsbyen, er sammenhængende
- at forskønne landskabelementet omkring åen, der løber helt ind og beriger Endrup.
- at skabe stisystemer i det nære åndskab og langs Sneum Å. Inde i landsbyen skabes tiltag som styrker landsbyens grønne identitet samtidig med, at landsbyen bindes sammen. Derudover skabes enkle opholdssteder, der styrker rammerne omkring det sociale liv i Endrup.

- vigtig skov/skovkarakter
- Sneum Å
- Å landskab
- bygninger med særlig betydning
- nye store byggegrunde
- forslag til boliger
- Nyplantning af skov
- byens sociale centrum
- Spang
- sport og leg
- Nye vejtræer og steler
- aktivitetspunkter
- landsby ankomst med bump
- landsby porte
- landevej
- hovedvej (A1)
- stiforbindelser/forløb
- natursti
- sten (flyttet fra kropladsen)

INDSATS VED KROEN

A) Indsats ved Endrup Mølle Kro

Indsatsen ved kroen skal udføres nænsomt med respekt for den enkle skønhed og det miljø, som stedet rummer.

Gårdspladsen

Brostensbelægningen forlænges frem til laden, så hele rummet får det samme gulv.

Fra at stramme rummet op og skabe et helstøbt rum, etableres der en lav mur på ca. 60 cm højde langs pladsens nordskel. Muren ender i en højere afskærmning mod affaldspladsen med en højde på ca. 1,8 m. Denne mur kan bruges til information om f.eks. sturter, landskabsbeskrivelse, historie eller begivenheder i landsbyen.

Fra at skabe en mere intens stemning i rummet samtidig med at vejen markeres, plantes der 2 lindetræer på pladsen. Mod åen fjernes al underplantning i den eksisterende bevoksning, så der står en gruppe opstammede træer på en klippet plæne. På plænen kan kroen placere hvidmalede træmøbler og dermed tilbyde udeservering på dette idylliske sted og berige landsbylivet med aktivitet.

Belysning

Belysningen er tænkt som en karakterskabende belysning, hvor træerne på pladsen belyses med spot. På muren og på laden placeres der helt enkle armaturer, der markerer rummet, og på kroens mure kan der placeres enkle lamper. I hver side af pladsen står kommunens vejbelysning. Fra pladsen løber Endrupstien ned langs kroen gennem krohaven og videre til Dambrugsområdet. Endrupstien mod nord udspringer også fra kropladsen.

I fremtiden kan kropladsen danne rammen om et aktivt landsbycentrum med liv og en særlig sjæl.

Parkeringspladser

Det skal nævnes, at hvis der bliver behov for ekstra parkeringspladser i fremtiden vil der være mulighed for at etablere dem som skovparkering bag det lave hegn. Et sådant område kan bruges i spidsbelastninger uden at forstyrre den smukke plads.

Hvis der etableres lejligheder eller værelser i laden, så skal der tages hensyn til døre m.m.

snepryd - chinodoxa

langt græs med tulipaner

blå og hvide krokus

Drachmannbænken

Endrup Mølle Kro

Kroen står foran en større renovering. I første omgang i form af udskiftning af stråtag og nye vinduer mod Bygaden, men der er en vision om, at ændre bagfacaden, så den i fremtiden står i harmoni med resten af bygningen. Det kan blive rigtig fint, og samlet vil en smuk kro og en unik kroplads være meget attraktiv og et stort aktiv for Endrup. For at understøtte målet om at tiltrække turister og samtidig gøre kroen mere attraktiv som festlokale, vil det være oplagt at tilbyde overnatning i form af små lejligheder og værelser i den gamle lade på kropladsen.

Krohaven

Med enkle greb kan krohaven forvandles til en smuk lille parklignende have.

Mod dambrugsområdet fjernes underplantningen og nogle af træerne, så der tilbage står grupper med 3 eller 5 i langt græs.

I skovbæltet mod vest fjernes nogle træer, så f.eks. frugttræerne får lys og kan komme til at stå i en bund af langt græs med blomsterløg fra vintergækker, snepryd, krokus til pinseliljer og tulipaner.

Resten af plænen står klippet, og der kan plantes 1-2 træer midt i plænen, så der skabes en findere dybde i rummet.

Langs østsiden plantes der et hegn af blomstrende buske som syrener, dronningebusk, jasminer og gerne med bunddække af geranier. Kanalen kan fjernes eller fyldes op.

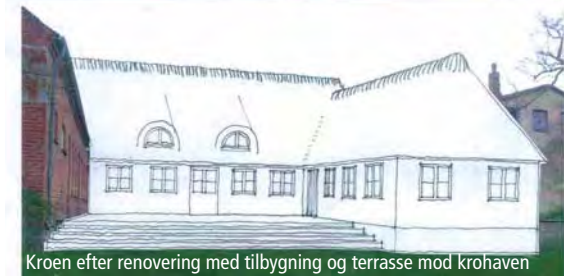
Endrupstien slynger sig gennem krohaven og forbinder landsbyen med det nye rekreative naturareal på det tidligere dambrugsområde.

Skitse af krohaven

Kroen set fra krohaven - uden nogen form for æstetik!

Kroen efter renovering med tilbygning og terrasse mod krohaven

Kroen, som den fremstår inden renoveringen

Kroen efter renovering med nyt stråtag og vinduer

INDSATS MEJERIKRYDSET

Bygaden med Endrup Andelsmejeri som det ser ud i dag

B) Indsats Mejerikrydset

Med indsatsen i mejerikrydset er det tanken med ganske få midler at forvandle området til et grønt kryds med landsbykarakter, hvor der er steder til et hvil og en snak.

1- Endrup Andelsmejeri

I indsatsen ved mejeriet er det vigtigt at respektere, at det er et arbejdsområde, der skal fungere med de store mælke- og lastbiler, der hver dag kører ud og ind gennem området.

For at skabe et udtryk på mejeriets store asfaltplads, der bedre kan matche landsbykarakteren, anbefales det at etablere striber. Området vil herefter mere fremstå som en plads i landsbyrummet end blot som en udvidelse af vejrummet.

Striberne kan udføres ved, at der fræs op i ca. 40 cm bredde, hvor der lægges nyt asfalt i og tromles skærver ned, der minder om perlegrus ("majs").

Der placeres 2 bænke og en affaldsspand ved mejeriet, så der er mulighed for at få sidde og få en sludder i forbindelse med, at der købes ost.

På begge sider af mejeriet fjernes hegnet og istedet placeres der hvide steler i græsrabatten, så der er sammenhæng med området mod Endrup Mølle Kro. Under rødbøgen placeres en bænk og affaldsspand. Der suppleres med f. eks. 2 fuglekirsebær på plænen ved huset.

På plænen øst for mejeriet plantes der en gruppe større træer af f.eks. bøg, eg, lind, fuglekirsebær og ahorn. Der kan evt. etableres græsarmring på arealet langs Bygaden til parkeringsområde mellem stelerne.

Endrupstien løber ind fra Bygaden gennem dette område og videre langs Bygaden frem til Sneum Å.

2- området ved den gamle smedje

Helt enkelt er den eneste indsats af fjerne gruset og erstatte det med en græsabat, hvor der f.eks. plantes 1 seljeron og 1 fuglekirsebær.

3- området ved den gamle købmand

De store flisearealer nedtones og græsrabatten løber helt frem til bygningen. I rabatten plantes f.eks. 1 seljeron. Foran bygningen etableres der en græsø, hvor der f.eks. plantes 2 fuglekirsebær.

Kig langs Bygaden med Endrup Andelsmejeri efter forsk.

INDSATS "FRISØRPLADS"

Plan over frisørpladsen

C) Frisørpladsen

Området ændres fra at være et åbent og uinspirerende område i landsbyen, til at være en lille oase med landsbymiljø. Området er privatejet.

For at skabe sammenhæng med den øvrige landsby føres græs-rabatten samt brugen af hvide steler til markering langs Bygaden igennem, og der plantes træer som f.eks. rød-bøg, ahorn, lind og fuglekirsebær i rabatten. Disse har forskelligt løv, blomster og høstfarver, og det vil give en fin grøn variation i gadebilledet.

En del af pladsen ændres til privat have. Der plantes en hæk, der kan være høj på den sydlige del af grunden. Her kan der klippes hul i et parti og placeres et træ. Foran bygningen holdes hækken lav for at skabe fin kontakt mellem hus og vej via haven.

Fra haven kan der etableres en fliseegang ud til fortovet, og der kan sættes en låge i hækken.

Selve parkeringspladsen forskønnes ved at fræse asfalten op i striber og lægge 2-3 rækker brosten ned i hver stribe

i asfalten. Det vil skabe en fin effekt. Striberne kan fortsætte ind til legepladsen, så striberne på denne måde leder gennem rummet op til frisørens indgang og frem til legepladsen.

Langs husgavlen fjernes rodet, og istedet etableres der et græsbed med mindre træer som f.eks. kirsebærtræer. Der sættes blomsterløg (lyseblå snepyd) i græsset.

Fra bygaden skiltes bedre mod legepladsen. Ved skiltet kan opsættes en bænk og affaldsspand.

Langs facaden foran frisøren placeres der en bænk og affaldsspand, så der skabes mulighed for et hvil og et sted at sidde og få sig en snak med en af sine landsbyboer.

Frisørpladsen set fra Bygaden, før renovering af frisørpladsen

Kig langs Bygaden mod frisørpladsen efter forskønnelse

INDSATS DAMBRUGSOMRÅDE

D) Dambrugsområdet - landsbyens nye grønne fællesrum

Det tidligere dambrugsområde danner i fremtiden rammen om Endrups rekreative fælles rum, hvor åndskabet bliver tilgængeligt med stisystemer omkring det store regnvandsbassin, kanoisætningsplads, parkering fra både Hovedvej A1 og Bygaden. Området er natura 2000 område, og skal fremstå som oplejdet natur.

Der kan anlægges en lille shelterplads på en bund af stennel med bålplads og en indramning af buske, så der skabes et rum i rummet med læ. Esbjerg Kommune er i gang med planlægningen af området.

Der skabes sammenhæng til området med 1000 årstræet kobles, hvor der kan placeres en stor træ-tipi med bålplads og borde/bænke. I kanten af beplantningen placeres en skovlegeplads med udfordringsaktiviteter, der også udfordrer de større børn/voksne.

Krohaven åbnes op ud mod arealet. Underplantningen ryddes og træerne stammes op i grupper, så de står i langt græs, og der etableres en kobling til stien, der løber gennem krohaven og op til Bygaden.

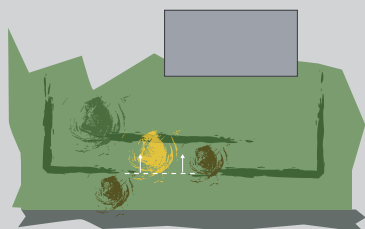

Skitse over nedlagt dambrugsområde

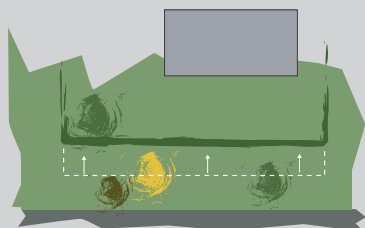
Private forhaver - inspiration

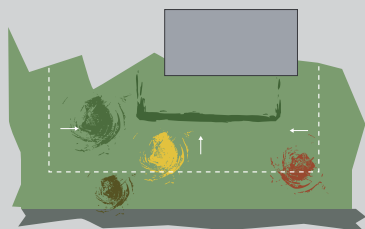
1: Klip et hul og plant et træ.

2: Klip et hul forskyd hækken og plant et par træer.

3: Flyt hækken lidt ind og giv plads til flere træer i rabatten.

4: Åbn haven op mod vejrummet, og lav evt. hæk rundt om terrassen.

Egne indsatser

Bygninger

Mange af bygningerne i Endrup er bevaringsværdige og vigtige i oplevelsen af hele landsby miljøet. Det er disse sammen med vejene, græsrabatterne og haverne med de store træer, der skaber den særlige landsystemning. Det er derfor vigtigt at de renoveres i den rette ånd med det rigtige tag, de rigtige vinduesproportioner og sprosser samt at bygningsdetaljer bevares. Ved tilbygninger er det vigtigt, at disse er i overensstemmelse med bygningens proportioner. Der kan søges støtte og vejledning ved Esbjerg Kommunes Byfond – læs mere under Fonde.

Private haver

Der skal lyde en opfordring til alle haveejere om at bevare de store træer og forhaverne som grønne rum uden for høje hække, der skærmer af for de mange smukke ejendomme. Vigtigt er det, at der plantes træer, der kan vokse sig store og dermed bidrage til en smuk grøn identitet i landsbyen. Forhaver med gråtskæver og meget lidt beplantning hører ikke landsbyen til, men forstadens boligområder.

Langs den nyere del af Bygaden kan der opnås en særlig landsbyalléeffekt, hvis grundejerne er enige om træplantning i forhaverne. Parolen kunne være: "Klip et hul i hækken og plant et træ".

På illustrationen til venstre ses forslag til, hvordan hækken kan flyttes eller opbrydes for at skabe mere åbne forhaver.

Haveambassadør

Landsbyen opfordres til at udnævne en haveambassadør, der har til opgave at opfordre husejere til at følge de råd, der er foreslået til haverne.

Græsrabatter

Græsrabatterne bidrager også med den særlige landsbyidentitet. Der er flere steder, hvor der er græs i rabatten, og det giver et godt udtryk, der ikke matcher landsbyens karakter. Der skal lyde en opfordring til boligejerne om at så græs i rabatterne uden for deres boliger.

Endrupholm er meget velbevaret og helt unik. Her set fra vest hen over klippet plæne mod hovedhuset. Haven åbner sig mod ålandskabet

Endrup Mølle Kro. Der lægges nyt stråtag på og isættes nye vinduer, så den istandsatte Møllekro vil berige landsbyen og give området et løft

Den gamle vandmølle er meget forfalden og skæmmes i landsbybilledet

Et af de fine eksempler langs Bygaden, hvor åbent samspil mellem bolig, have og vej bidrager til den gode landsystemning.

Eksempel på et bevaringsværdigt hus med vinduer, der ikke passer til husets stil. Hus og have ligger i fint samspil med Bygaden

Fint velbevaret hus med de rigtige vinduer og i åbent samspil med vejen

BILAG 1-BESKYTTET NATUR

Beskyttede naturtyper

Enge og moser, skove, søer og vandløb er alle beskyttede naturtyper. Naturbeskyttelsesloven beskytter disse naturtyper mod indgreb, der kan ændre deres tilstand. Det er alle sårbare miljøer, der meget nemt lider uoprettelig skade ved ændret anvendelse eller tilføjelse af nye arter eller stoffer som eksempelvis gødning.

Enge

Naturenge har ofte et rigt plante- og dyreliv. Velgræssede naturenge kan indeholde mange plantearter og er bl.a. vigtige orkidé-lokaliteter. Enge, der drives med ekstensiv græsning eller høslet, som er moderat fugtige og aldrig omlægges, er levested for mange plante- og dyrearter. Engene trues hovedsageligt af dræning og græsningsophør, og det er derfor vigtigt at opretholde eksisterende græsning eller høslet og en fugtig jordbund. Dræning kan medføre, at engene tørrer ud, hvorved mange plante- og dyrearter forsvinder. Hvis græsning ophører, vil høje græsser og andre urter udkonkurrere mange mindre plantearter. Ejere af enge har pligt til at vedligeholde dem som lysåbne.

Moser

Moser findes på lavtliggende jorder med en høj vandstand. De har en naturlig vegetation af urter, buske og træer tilpasset meget våde forhold. Mange sjældne plantearter og orkidéer vokser i moser. Moserne har ofte et rigt dyreliv med mange insekter. De kratdækkede moser har især stor betydning for rådyr og andet vildt. Beskyttelsen betyder et alment forbud mod ændring af tilstanden. Ejere af moser har pligt til at vedligeholde dem som lysåbne. Plejen kan bestå af rydning af vedplanter og genindførelse af græsning uden at gøde og sprøjte.

Søer og vandløb

I området findes flere små søer og vandløb, som alle er beskyttede af Naturbeskyttelsesloven. Det betyder, at oprensning af søerne/vandløbet (ud over sædvanlig drift), rørlægning af strækninger, anlæggelse af overkørsler samt andre ændringer af vandløb og søer kræver dispensation efter Naturbeskyttelsesloven.

Skovbyggelinie og fredskovspligt

Skovbyggelinien er en bufferzone på 300 m omkring skove, hvis formål det er at sikre skovenes værdi som landskabs

elementer og opretholde skovbrynene som værdifulde levesteder for plante- og dyrelivet.

Inden for byggelinjen må der ikke placeres bebyggelse eller opstilles campingvogne og lignende.

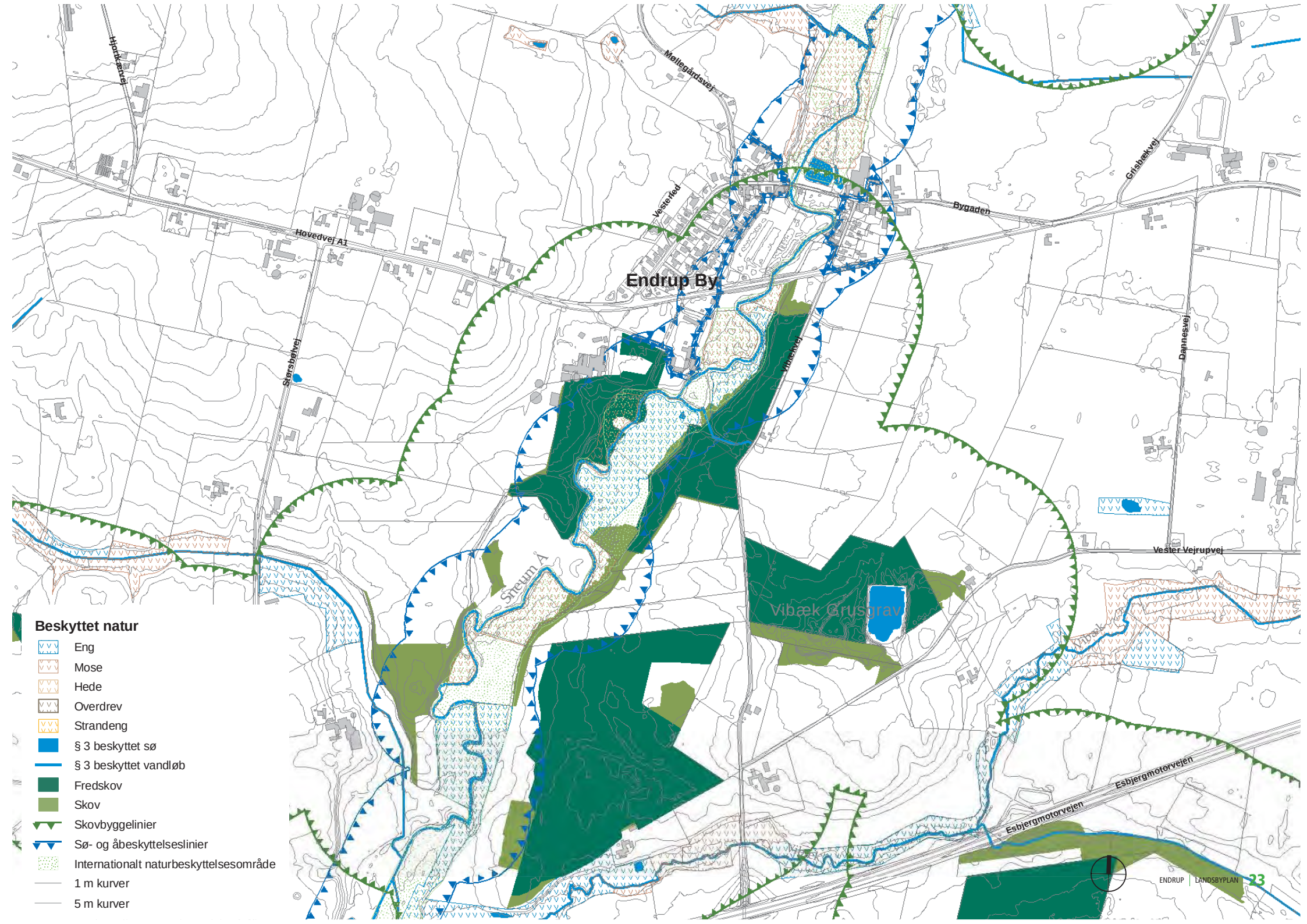
Når et areal er fredskovspligtigt, har ejeren af arealet pligt til at anvende det til skovbrugsformål. Fredskovsarealer er dermed beskyttet mod rydning, forhugning, kreaturgræsning m.m.

Sø- og åbesskyttelseslinie

Sø- og åbesskyttelseslinier har til formål at sikre åer og søer som værdifulde landskabselementer og som levesteder og spredningskorridorer for plante- og dyreliv. Indenfor beskyttelseslinjen er der generelt forbud mod ændringer, d.v.s. der må ikke placeres bebyggelse, foretages ændringer i terrænet, beplantningen o.l.

Sneum Å løber som det store landskabstræk gennem Endrup

Beskyttet natur

- Eng
- Mose
- Hede
- Overdrev
- Strandeng
- § 3 beskyttet sø
- § 3 beskyttet vandløb
- Fredskov
- Skov
- Skovbyggelinier
- Sø- og åbeskyttelseslinier
- Internationalt naturbeskyttelsesområde
- 1 m kurver
- 5 m kurver

BILAG 2-BINDINGER

I Endrup og omegn er der en lang række bindinger, som eksempelvis fortidsmindebeskyttelseslinier og åbesskyttelseslinier, der skal tages hensyn til i planlægningen af området. I det følgende vises nogle af de bindinger, der skal tages højde for i området, men det fulde overblik over aktuelle bindinger fås i kommuneplanen.

Fredede fortidsminder

Fortidsminder, f.eks. gravhøje, må ikke ødelægges eller fjernes. Inden for 2 m fra fortidsmindet må der heller ikke jordbearbejdes, gødes og/eller plantes.

Fortidsmindebeskyttelseslinje

For at bevare fortidsminderne som landskabslementer i det åbne land, er de pålagt en beskyttelseslinje. Der må ikke foretages ændringer inden for denne linje. Det vil sige, at der heller ikke må plantes skov på disse arealer.

Sten- og jorddiger

Sten- og jorddiger udgør en landskabelig, biologisk og kulturhistorisk værdi. En del af disse diger er derfor beskyttede.

Beskyttelsen betyder, at digerne ikke må sløjfes, ændres eller beskadiges. Det betyder, at sten- og jorddiger ikke må sprøjtes eller gødes mv., og at etablering af gennemkørsler i digerne heller ikke er tilladt.

Kirkebyggelinien

Kirker er ud over Exner-fredninger også sikret mod bebyggelse, der kan skæmme kirken. Inden for en afstand af 300 meter, må der derfor ikke opføres bebyggelse med en højde over 8,5 meter.

Kirkeomgivelser

Kirkeomgivelser omfatter både kirkens nære omgivelser og de fjernere omgivelser. Det vil sige både det bebyggede område, hvor kirkebygningen er det dominerende bygnings-element, og det åbne landskab, hvor kirken er en markant bygning. Er der ønske om at opføre byggeri inden for kirkeomgivelserne, skal de kirkelige myndigheder først høres. Herved sikres det, at der inden for kirkeomgivelserne ikke sker ændringer, som kan forstyrre kirkernes visuelle indvirkning i landskabet.

Bevaringsværdigt miljø

Bevaringsværdige bebyggelser og harmoniske helheder, pladser, torve, grønninger og tofter skal fastholdes som

historiske miljøer. Inden for det bevaringsværdige miljø må der kun udføres byggearbejde og anlæg, der bidrager til at fastholde, forbedre og genskabe det bevaringsværdige miljø.

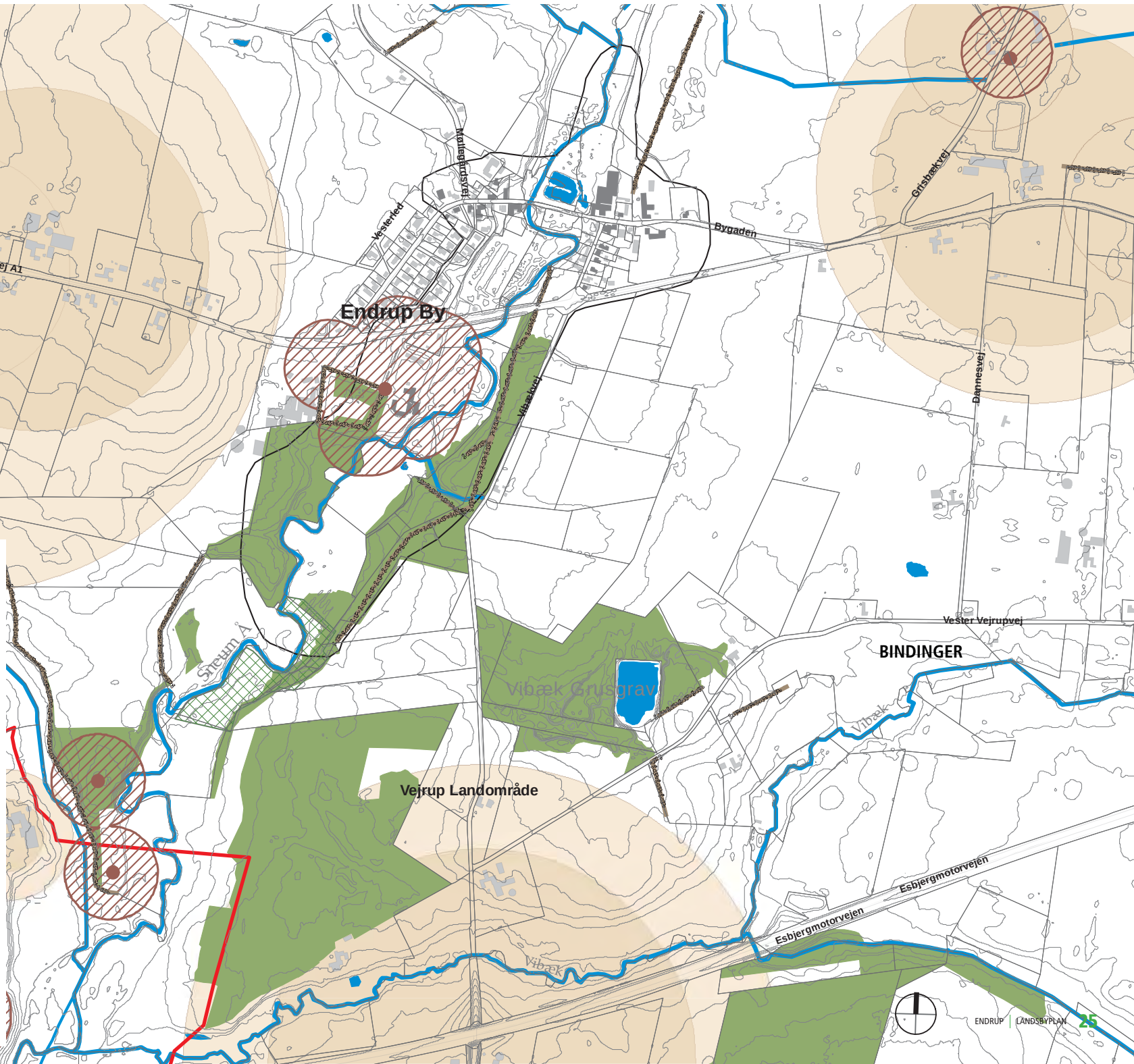
Afstand til dyrehold

For at undgå unødige gener fra erhvervslandbrug er der i Husdyrloven vedtaget en lang række kriterier for, hvor tæt på byzone og samlet bebyggelse, der må opføres/udvides en husdyrproduktion. Loven skal medvirke til at værne om natur, miljø og landskab, så udviklingen af husdyrproduktionen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskers livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet.

Med loven tilsigtes det særligt at forebygge og begrænse forurening af luft, vand, jord og undergrund samt at begrænse lugt-, lys-, støv-, støj- og fluegener fra husdyrbrug, herunder fra produktion, opbevaring og anvendelse af husdyrgødning m.v. Ud fra en given husdyrproduktions størrelse og karakter vurderes en respektafstand, der skal holdes mellem husdyrproduktionen og byzone. Det betyder, at husdyrproduktioner nær byzonen kan begrænses i deres udviklingsmuligheder, ligesom en udvidelse af byzonen kan medføre fremtidige begrænsninger af eksisterende husdyrbrug.

Bindinger

- Fredede fortidsminder
- Fortidsmindebeskyttelseslinier
- Sten- og jorddiger
- Exnerfredning
- Kirkebyggelinie
- Kirkeomgivelsesfredning
- Bevaringsværdige bygninger
- Bevaringsværdigt miljø
- Vejledende lugtgeneafstand til samlet bebyggelse
- Vejledende lugtgeneafstand til Byzone
- Virksomhedsstøjisolinie
- Kildepladszoner
- Indvindingsopland til vandværker
- Kystnærhedszone
- Kote 4,5 aftale om bebyggelse i Ribemarsken
- Fredede områder
- Skov
- § 3 beskyttet sø
- § 3 beskyttet vandløb
- 1 m kurver
- 5 m kurver

BINDINGER

BILAG 3-STØTTEMULIGHEDER

Nedenstående er en liste over mulige puljer/fonde man kan søge i forbindelse med projekter fra landsbyplanen:

LAG

De Lokale Aktionsgrupper yder tilskud til etablering af henholdsvis attraktive levevilkår eller nye arbejdspladser i Landdistrikterne.

Attraktive levevilkår i landdistrikter kan f.eks. være etablering af netværk, faciliteter til kulturelle aktiviteter eller servicefaciliteter, fornyelse af landsbyer f.eks. i form af renovering af bygninger, miljøprojekter ved veje, projekter om den lokale natur- og kulturarv, kultur- eller fritidsaktiviteter på landbrugsbedrifter m.v.

Nye arbejdspladser i landdistrikterne kan f.eks. være tiltag inden for mikrovirksomheder, turisme, erhvervsaktiviteter i tilknytning til eller ud over landbruget, service mv.

Ansøgningsfrist: Der kan ansøges 6 gange årligt i forbindelse med LAG-esbjergs bestyrelsesmøder.

Yderligere information og ansøgningsmateriale: www.lag-esbjerg.dk eller www.landdistriktsprogram.dk

Friluftsrådet

Friluftsrådet yder støtte via Tips- og lottomidler til friluftslivet, herunder bl.a. materialer og udstyr til friluftslivsaktiviteter, faciliteter og udstyr, der øger befolkningens forståelse for naturen samt mulighed for friluftslivsaktiviteter, etablering af f.eks. overnatningshytter, lejrpladser, skibe, naturskoler, informationscentre og friluftsgårde etc. samt formidling af samspillet mellem naturen og kulturhistorien.

Ansøgningsfrist: 1. marts, 1. juli og 1. november

Yderligere information og ansøgningsmateriale: www.friluftsradet.dk

Lokale- og Anlægsfonden

Lokale- og Anlægsfonden har til formål at udvikle og støtte byggeri inden for idræts, kultur- og fritidsområdet. Det kan være fra renovering af en spejderhytte til storstilet udbygning af et klubhus, fra oprettelsen af et lokalt samlingssted for skatere til store kultur-, musik- og idrætsanlæg. Det kan være idræt, børne- og ungdomsformål, teater, musik, film, dans, friluftsliv med mere. Lokale- og Anlægsfonden råder ud over fonden over en Pulje til Klublokaler og Væresteder. Puljen er øremærket

klublokaler og væresteder til idræt, friluftsliv, børneteater, musik, dans og andre rammer for trivsel og samvær. Puljen kan søges af foreninger og institutioner inden for idræts-, kultur- og fritidsområdet.

Lokale- og Anlægsfonden giver ikke støtte til projekter hvis samlede anlægsudgift er på under 1 million kroner.

Ansøgningsfrist: Løbende.

Yderligere information og ansøgningsmateriale: www.loa-fonden.dk

Matas Miljøfond

Matas Miljøfond yder økonomisk støtte til buske og træer der plantes på børns legepladser, samt evt. fjernelse af asfalt til fordel for grønne miljøer. Børneinstitutioner kan også søge fonden om flytbare pavilloner (Flextents), der øger muligheden for, at børn kan være ude at lege i al slags vej.

Ansøgningsfrist: 15. maj og 1. december.

Yderligere information og ansøgningsmateriale: www.matas.dk

Nordea Fonden

Nordea Fonden yder støtte til projekter, der fremmer det gode liv, dvs. enten er sunde for sjæl eller legeme. Fonden fokuserer på fire områder, Sundhed, motion, natur og kultur, og vægter aktiviteter af høj kvalitet og originalitet, som aktivt involverer mange mennesker. Der ydes støtte til projekter i alle størrelser og på såvel lokalt, regionalt og nationalt niveau. Der kan søges støtte til mindre lokalt forankrede projekter på under kr. 100.000,- og til større projekter på over kr. 100.000,-.

Ansøgningsfrist: Løbende.

Yderligere information og ansøgningsmateriale: www.nordeafonden.dk

Fonden Realdania

Realdania støtter bredt forskellige initiativer, som gør en positiv forskel og er med til at udvikle og forandre det byggede miljø i Danmark. Der arbejdes inden for tre fokusområder, byen, byggeriet og bygningsarven, og hvert år udpeges der herudover en række særlige indsatsområder.

Ansøgningsfrist: Løbende.

Yderligere information og ansøgningsmateriale: www.realdania.dk

Forretningsmuligheder i tomme gård- ejendomme

Skal liv og udvikling tilbage på landet, er der brug for nye initiativer på de tusindvis af danske gårdejendomme, som ikke længere bruges til landbrug.

Realdanias formidlingsinitiativ 'Genanvend Gården' lancerer nu markedsværktøjer til alle, som arbejder med nye forretningsområder i tomme gårdejendomme. 'Genanvend Gårdens' hjemmeside giver ejerne målrettet hjælp til at udarbejde markedsanalyser og forretningsudvikling.

Læs mere på www.realdania.dk

Tuborgfondet

Tuborgfondets formål er at virke for samfundsgavnlig formål, særlig til støtte for dansk erhvervsliv. Fonden støtter store og små aktiviteter inden for alle dele af det danske samfund, lige fra kunst, kultur, sport, foreningsvirksomhed, uddannelse samt erhvervsrelateret forskning.

Hvert andet år – i lige år – opretter Tuborgfondet underfondet "Tuborgs Grønne Fond", der støtter aktiviteter der i bredeste forstand gør Danmark lidt "grønnere". Fondet uddeles næste gang i 2012 i portioner på op til 15.000 kr.

Ansøgningsfrist: Løbende.

Yderligere information og ansøgningsmateriale: www.tuborgfondet.dk

Trygfonden

Trygfonden støtter både store og små projekter, der skal øge danskernes oplevelse af tryghed i hverdagen. Fonden har 11 fokusområder fordelt på hovedområderne sikkerhed, sundhed og trivsel.

Ansøgningsfrist: 1. marts og 1. september kl. 16.00 hvert år.

Yderligere information og ansøgningsmateriale: www.trygfonden.dk

Danmark, Norden, EU og øvrige lande.

Esbjerg Kommunes Byfond

Esbjerg Kommunes Byfond yder støtte med henblik på bevarelse af arkitektonisk og kulturhistorisk værdifulde huse og miljøer inden for Esbjerg Kommunes område. Støtten tildeles i form af kontanttilskud eller lån, men fonden yder også gratis konsulentbistand til istandsættelse- og vedligeholdelsesarbejder, hvor råd og vejledning måtte ønskes.

Ansøgningsfrist: Løbende

Spor i landskabet

Hvordan skaber man adgang ud i naturskønne arealer, hvordan får man lavet aftaler med lodsejeren og får markeret ruterne?

Projekt 'Spør i Landskabet' samarbejder med Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet, Skov og Naturstyrelsen, Landbrug og Fødevarer m.fl. og giver gode råd og tilskud til realiseringen af stier i det åbne land. Fra 2010 og de næste 5 år er der afsat midler til realiseringen af 350 spor i landskabet.

Ansøgningsfrist: Løbende

Yderligere information: www.spor.dk

Yderligere støttemuligheder kan findes på www.tilskudsbasen.dk som er en omfattende database på internettet med fonde og tilskudsordninger fra Danmark, Norden, EU og øvrige lande.

BILAG 4-NOTAT FRA WORKSHOP

Byforskönnelse

- Som en del af byforskönnelsen er det vigtigt at fokusere på de sociale rum i byen – ved den gamle købmand (nu frisør), ved Endrup Mølle Kro, mejeriet og den gammel smedje. Her er et ønske om gode opholdsmuligheder og mødesteder i forbindelse med forskönnelsen. Kroen skal være det vigtigste sociale centrum.
- Kropladsen. Placere smukke lamper på pladsen, gøre det attraktivt at mødes på pladsen med gode siddemuligheder.
- Gamle købmand (frisør). Selv om det er en privat grund er der ønske om, at området forskönnes og ejer er villig til at ofre penge på området.
- Mejeriet. Hele området omkring Mejeriet/vejen, smedje og gamle købmand på hjørnet ved Vibækvej ønskes forskönnet.
- Niche overfor fiskesøen ønskes forskönnet og tilføjet en stor træ-tippi som i Østskoven (Esbjerg) med plads til siddende og stor bålplads i midten samt en naturlegeplads.
- Etablere partier med brosten på tværs af vejen i partier gennem den nyere del af landsbyen for at skabe sammenhæng...og gerne placere de fine hvide steler og supplere med træer

Stier

- Cykelstier til Grimstrup, Vejrup og gerne vest for byen fra Hovedvej A1 frem til sportspladsen
- Sti fra legepladsen frem til sportspladsen
- Sti fra mejeriområdet mod nord, over åen, til kælkebakken, langs åen....skabe muligheder for at gå i naturen nord for byen!!
- Stisystemer også syd for Endrup inklusiv den gamle kirkesti.
- Klippet ride- og gangsti langs Sneum Å syd for Endrup og helt frem til Vadehavet – få forbundet Endrup med Darum.
- Aktiviteter undervejs på skovstierne (se under rekreativt).

Rekreativt

- Legepladser. Legepladsen ønsket flyttet ned til området med 1000 års træet, så den kommer til at ligge i tilknytning til dambrugsområdet. Andre mener den bør blive liggende og der så kan etableres en naturlegeplads i tilknytning til dambrugsområdet.. Der er vandproblemer på legepladsen (sumpet).
- Fodboldbanen. Banen bruges til kroket. Der mangler lidt hygge med beplantning, så der er muligheder for ophold. Andre aktiviteter??
- Det grønne anlæg med klippede græsstier øst for Møllegårdsvej er privatejet, men man må gerne gå tur i området.
- Grusgraven med sø. Udbygge området med mountainbikestier (ligger uden for indsatsområdet).
- Ønske om en udfordringsbane (natur) i forbindelse med de nye stisystemer – der mangler udfordringer for børn fra 10 årnår de går en tur med forældrene vil det være et fint indslag.... også at mødes for dem selv.
- Kælkebakken ved Egebjerg ønskes ryddet for beplantning, så den igen kan virke som landsbyens kælkebakke – med stiforbindelser dertil.

Endrup Krohave

- Skabe en smuk parklignende have, fjerne træerne for enden, så der skabes visuel forbindelse til dambrugsområdet og stisystem gennem haven. Hvide træmøbler osv.

Dambrugsområdet

- Området ønskes som et fint rekreativt område med bålplads, sheltere, beplantning, stiforbindelser med byen/kroen, kanooptagning, økotoilet, grillhus, parkering i tilknytning dertil
- Advarsel om at området er udpeget til habitatområde, så der skal ikke fyldes for meget ind på arealet
- Ønske om badesø (de planlagte forsinkelsesbassiner kan ikke bruges til badning og lystfiskeri).
- Vandløb og forsinkelsesbassiner skal være tilgængelige og udnyttes til rekreativ værdi.

Byggegrunde

- Der er ikke et ønske om at Endrup skal have traditionelle parcelhusgrunde – der er et ønske om at tiltrække ressourcerstærke personer, der påskønner naturen og den idyl og ro som Endrup er i besiddelse af. Der er et ønske om storparceller – gerne i skovbebyggelse, hvor man allerede nu opkøber jord og tilplanter med skov. Området overfor sportspladsen øst for Møllegårdsvej er allerede udpeget, men der er også muligheder vest for landsbyen, da det ligger højt og ikke har vandproblemer.

Turisme

- Der er ønske om at satse på lystfiskerturisme, cykelturisme, rideturisme, kanoturisme – kort sagt turisme i naturen!!

Esbjerg
Kommune

Esbjerg Kommune Vej og Park

Helene Plet arkitekt og Ketner Olsen arkitekter

Design, illustrationer og tekst: Christina Olsen maa og Helene Plet maa

Fotos: Ketner Olsen arkitekter, Helene Plet arkitekt samt Endrup/Vester Nykirke Sognearkiv

Kort: © Esbjerg Kommune, kortkontoret, © Kort & Matrikelstyrelsen og © COWI (grundkort er ikke nødvendigvis ajourført)

Ketner Olsen
www.ketnerolsen.com